

Серед найменувань зірок фіксуємо такі, як *Адіті*, *Дзета-Девакі*, *Агні*, *Південна Полярна Зоря*, *Сигма Октанта*, *Зоря Бетельгейзе (Альфа Оріона)*, *Зоря Дашкова*, *Епсілон Ерідана*, *Тау Кита*, *Дельта Октанта*, *Зоря Барнарда*, *Зоря Бета Центавра*, *Зоря Ролана*. Отже, *Адіті* (із санскриту – „вільна, незв'язана”) у ведичному індуїзмі означає жіночий початок, вище втілення материнства. У поетонімі *Дзета-Девакі* перша частина назви означає шосту літеру грецького алфавіту, а друга може бути грецьким ім'ям. *Агні* (із санскриту – „вогнь”) – бог вогню в індуїзмі, охоронець південно-східної частини світу. В інших астропоетонімах їхні складники теж часто пов'язані із назвами грецьких літер (зокрема, у пропріативі *Сигма Октанта* перша частина назви – вісімнадцята літера грецької абетки; у *Бета Центавра* – друга літера грецького алфавіту, а Центавра – назва сузір'я; у *Тау Кита* – дев'ятнадцята літера грецької абетки; в *Епсілон Ерідана* – п'ята літера грецької абетки, а разом – сузір'я, що знаходиться близько до сонця). Решта назв зірок, використаних у романі, походить від імен їхніх відкривачів.

Як бачимо, у поетоніміконі науково-фантастичного роману Олега та Валентина Авраменків “Жменя вічності” домінують антропопоетоніми, які мають виразні стилістично-виражальні можливості. На подальше дослідження чекають інші твори цього жанру, створені українськими письменниками-фантастами.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авраменко О. Є. Жменя Вічності : роман / О. Є. Авраменко, В. Є. Авраменко. – К. : Джерела М, 2004. – 288 с.
2. Ісат Ю. А. 2500. Чоловічі та жіночі імена : Походження, значення, вибір / Ю. А. Ісат. – Донецьк : ТОВ ВКФ “БАО”, 2005. – 560 с.
3. Тайна имени / М. П. Загурская. – Х. : Фолио, 2008. – 314 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кушлак Людмила Степанівна – викладач кафедри української філології Хмельницького національного університету.
Наукові інтереси: ономастика, стилістика української мови.

АНГЛОАМЕРИКАНСЬКІ СЛОВА-РЕАЛІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Тетяна ЛЕЛЕКА (Кіровоград)

У статті розглянуто особливості слів-реалій серед англоамериканізмів в українській мові на початку ХХІ століття, визначено їхній статус у порівнянні з локалізмами, екзотизмами, варваризмами, лакунами та безеквівалентною лексикою, подано їхню класифікацію за основними лексико-семантичними групами.

Ключові слова: англоамериканізми, слова-реалії, локалізми, екзотизми, варваризми, лакуни, безеквівалентна лексика.

The article deals with the peculiarities of the words-realias among the angloamericanisms in the Ukrainian language at the beginning of the 21st century as well as the determination of their status in comparison with localisms, exotic words, barbarisms, lexical gaps, unequivalent words. They are classified by the main thematic groups.

Key words: angloamericanisms, words-realias, localisms, exotic words, barbarisms, lexical gaps, unequivalent words.

Роль англомовних країн, особливо США, у світовому політичному, економічному та культурному просторі вплинула на дослідження англоамериканських запозичень.

Мовні контакти призводять до поповнення лексичного складу мов через безпосереднє спілкування їхніх представників засобами телебачення, відеопродукції, економічних, торгівельних зв'язків тощо.

Останнім часом увагу науковців зосереджено на вивченні лексичних запозичень з англійської мови, які називають *англізмами* (Б. Ажнюк, О. Юферева), *англіцизмами* (А. Дьяков, А. Міщенко, Л. Архипенко), *американізмами* (В. Костомаров) та *англоамериканізмами* (О. Слаба).

У дослідженні англоамериканізми – це лексичні запозичення з англійської мови, а саме її британського та американського варіантів.

У сучасному мовознавстві є загальноприйнятим положення про те, що серед іншомовних слів існують слова-реалії, які позначають явища і предмети побуту та культури іноземних країн. Вони посідають окреме місце поряд із локалізмами, лексичними лакунами, безеквівалентною лексикою, варваризмами та екзотизмами. Питання екзотизації лексики неодноразово розглядалися в працях таких вчених, як К. Богданов, І. Воронкова, Л. Крисін, Є. Маринова, С. Тіміна, Н. Rheingold та інших, проте ще й досі немає одностайності щодо статусу запозичених слів-реалій у лексичній системі мови-реципієнта, хоча зазначений процес чинить неопосередкований вплив на носіїв конкретної мови. Нерідко погляди лінгвістів дуже різняться між собою та суперечать один одному. У лінгвістичних працях продовжується дискусія щодо англоамериканізмів, на позначення реалій англомовних країн, оскільки вони часто ототожнюються з екзотизмами.

Незважаючи на широкий спектр праць із цієї проблеми, дискусійними і донині залишаються питання щодо розрізнення слів-реалій, локалізмів, екзотизмів, варваризмів, лакун та безеквівалентної лексики.

З огляду на те, що це питання потребує подальшого розгляду, **актуальність** дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення слів-реалій серед інших груп лексики на позначення явищ іншої культури та побуту.

Метою даного дослідження є встановлення особливостей англоамериканських слів-реалій в українській мові на початку ХХІ століття. Окреслена мета передбачає розв'язання таких **завдань:**

встановити характерні ознаки слів-реалій з англійської мови в українській у порівнянні з екзотизмами, варваризмами, лакунами, локалізмами та безеквівалентною лексикою; класифікувати англоамериканські запозичення зазначеної групи за основними лексико-тематичними групами.

Об'єкт дослідження становлять англоамериканські запозичення в українській мові початку ХХІ століття, зафіксовані в словниках іншомовних слів.

Предметом дослідження є критерії виокремлення серед англоамериканських запозичень в українській мові слів-реалій.

Серед іншомовної лексики існує група запозичень, які характеризують побут та культуру різних країн. Вони традиційно називаються словами-реаліями. Незважаючи на широке використання цього терміна в сучасному мовознавстві не існує чітких критеріїв виділення реалій, не вивчена специфіка мовних одиниць, що позначають ці реалії.

Реалії – це предмети матеріальної культури, які слугують основою для номінативного значення слова [12, с. 312].

Більшість мовознавців дають неповні визначення реалій. Так, терміном “реалія” позначаються побутові й специфічні національні слова й звороти, що не мають еквівалентів в інших мовах, оскільки відсутні предмети та явища [14, с. 10]. За словами Т. Черемисіної, слова-реалії є локально-маркованими і використовуються для називання звичаїв, предметів побуту конкретної нації [19, с. 80]. Ширше визначення словам-реаліям дає В. Філатов. Він виокремлює слова-реалії, пов'язані з новими умовами навколишнього середовища, і слова-реалії, що демонструють співвідношення між представниками різних етнічних спільнот у побуті та трудовій діяльності [18, с. 95].

На думку Г. Томахіна, реалії – це назви предметів матеріальної культури, фактів історії, що характерні лише конкретним націям і народам [16, с. 27].

Статус зазначеної лексики визначається по-різному. Часто в літературі трапляються терміни “безеквівалентна лексика”, “лакуна”, “екзотизм”, “варваризм”, “вокалізм”. Для всіх них характерна національна належність, відсутність еквівалентів у мові перекладу.

Для того, щоб з'ясувати зміст терміна реалії, необхідно проаналізувати всі ці синоніми.

Так, локалізм – це слово, що вживається для опису територіально обмеженої місцевості. Використання цього терміна в якості синоніма реалії, з одного боку, наближає до визначення якоїсь стилістичної характеристики, а з іншого, звужує уявлення про зміст поняття, оскільки віднести його можна до лише незначної групи реалій, що позначають місцеві предмети, але позбавлені національного чи історичного колориту [5, с. 134].

Щодо лексичних лакун, то серед них виокремлюються абсолютні та відносні [11, с. 56]. Абсолютні лакуни – це відсутність у носіїв мови можливості виразити окремим словом поняття, що лексично зафіксоване в іншій мові. Відносні лакуни, на думку В. Муравйова, з'являються в процесі порівняння частоти використання слів зі спільним значенням у двох мовах [11, с. 134]. Для виявлення лакун не потрібні спеціальні лінгвістичні навички. Лакуни та реалії слід відрізняти на основі тісного чи віддаленого зв'язку з референтом, поняттям культури. Реалії позначають поняття та об'єкти, що відносяться до ядра культури, а лакуни надають відомості про об'єкти, що є на периферії ділянок свідомості, етносів, реального світу носіїв різних мов.

Термін “безеквівалентна лексика” зустрічається в багатьох авторів, але тлумачиться по-різному. Одні трактують його як синонім реалії, трохи ширше – як слово, що відсутнє в іншій культурі і в іншій мові [4, с. 564], або як неперекладне на іншу мову слово. Поняття безеквівалентної лексики є ширшим за своїм змістом. Реалії входять до безеквівалентної лексики, але слово може бути реалією по відношенню до всіх або більшості мов, а безеквівалентним – у межах двох мов [5, с. 176].

Варваризми – це іншомовні слова та вирази, що не до кінця засвоєні мовою-реципієнтом через труднощі граматичної адаптації. Слова цієї групи використовуються для опису іноземних звичаїв, побуту, для створення місцевого колориту [12, с. 78]. На відміну від реалій варваризми не можуть бути питомими, незапозиченими, вони обов'язково є незвичними за своєю структурою.

Термін “екзотична лексика” заслуговує найпильнішої уваги, оскільки тісно пов'язаний з реалією. По-перше, екзотизм, як і варваризм, є виключно іншомовним словом, по-друге, на відміну від варваризму, це слово вже увійшло у лексику конкретної мови, тоді як реалія може бути оказіоналізмом, до того ж визначення екзотизму не включає у свій зміст поняття історичної реалії.

У лінгвістичних працях існують різні точки зору щодо поняття “екзотизм”. Одні дослідники вважають, що це всі слова, які позначають реалії, відсутні у країні мови-реципієнта [3, с. 12; 6, с. 28; 10, с. 140], інші відносять до них лише ті слова, що походять з маловідомої мови, у більшості випадків неіндоевропейської [1, с. 400], або слова, що використовуються для надання мовленню особливого місцевого колориту [10, с. 9], тобто виконують стилістичні функції.

Екзотична лексика, за словами Ф. Бацевича, – це слова, які позначають реалії, притаманні лише певній національній лінгвокультурній спільноті й відсутні в інших мовах і культурах [2, с. 5].

Екзотизми – група іншомовних запозичень, що позначають предмети або явища життя іншого народу, як правило недостатньо відомого, оскільки екзотика – це те, що характерно для природи, побуту, культури віддалених маловідомих країн, і те, що здається незвичним [5, с. 158].

На нашу думку, прийнятним є положення про те, що екзотизми – слова, запозичені з маловідомої, найчастіше несвропейської мови і вживані для надання мові особливого колориту [1, с. 400], оскільки вони, як і іншомовні вкраплення, не втрачають нічого з рис тієї мови, з якої вони потрапили у мову-реципієнт [6, с. 29].

Відомо, що екзотизми характеризуються вузькою сферою використання, слабким словотвірним потенціалом та стабільністю семантичних ознак [8, с. 140]. Англоамериканські слова-реалії не завжди відповідають зазначеним критеріям. Наприклад, слово *сингл*, що використовувалось як жаргонізм, перейшло в розряд нейтральних слів і позначає один з видів музичної продукції разом з питомим словом *альбом*.

Англійське слово *зомбі*, що характеризувалось відсутністю дериватів, на сьогоднішній день розширило словотвірні можливості: *зомбіювання, зомбіювати*.

За рівнем семантичного пристосування зазначені англоамериканізми поділяються на декілька груп.

По-перше, це слова, що зберегли свою семантику в мові-реципієнті і мають тотожні лексикографічні описи в англійській та українській мовах. Наприклад:

англ. *bobby* – a male police officer (назва поліцейського чоловічої статі) [20, р. 143], укр. *бобі* – у Великобританії – назва поліцейського [13, с. 112];

англ. *pint* – a unit for measuring liquid. In the UK a pint is equal to 0.57 liters (одиниця виміру рідини, що в Об'єднаному Королівстві дорівнює 0,57 л.) [20, р. 900], укр. *пінта* – одиниця об'єму та місткості рідини і сипких речовин у Великобританії та інших країнах. Становить приблизно 0,5 л. [13, с. 536];

англ. *mister* – “used for talking to a man whose name you do not know [20, р. 911], укр. *містер* – форма звернення до чоловіка в англомовних країнах [13, с. 459].

По-друге, зафіксовані випадки, коли слова, що позначають національні іноземні реалії отримують розширений лексикографічний опис в українській мові, оскільки потребують додаткового пояснення:

англ. *ale* – a type of dark-coloured beer without bubbles (тип темного пива без бульбашок) [20, р. 33], укр. *ель* – світле міцне густе англійське пиво, яке виготовляють з ячмінного солоду [13, с. 263];

англ. *Whig* – a member of a British political party that existed from the late 17th century to the 19th century and that wanted to make important changes to the way Britain was ruled” [20, р. 1634] (член британської політичної партії, що існувала з кінця XVII століття до XIX століття і хотіла зробити важливі зміни в управлінні Британії), укр. *віґи* – одна з політичних партій і Англії в XVII–XIX ст., яка виникла як парламентське угруповування, що відбивало інтереси великої торгової і фінансової буржуазії та нового дворянства [13, с. 139].

Третю групу складають слова, у яких відбулись семантичні зсуви, що говорить про їхнє семантичне варіювання завдяки частому використанню.

Серед англоамериканізмів на позначення національних іноземних реалій були зафіксовані такі, які семантично пристосовуються до нових суспільних явищ, наприклад:

англ. *lady* – 1) used as a title of a woman who is a peeress, the wife or daughter of a peer or the wife of a knight; 2) used as a part of some official titles in the UK (1) титул жінки, яка є дружиною або дочкою пера чи дружиною лицаря; 2) використовується як частина деяких офіційних титулів у Великобританії) [20, р. 795], укр. *леді* – 1) у Великобританії – дружина лорда, а також заміжня жінка з аристократичних кіл суспільства; 2) узагалі аристократка; 3) перша леді – дружина керівника держави [13, с. 408];

англ. *midshipman* – an officer of low rank in the British Navy (офіцер нижчого рангу в Британському флоті) [20, р. 899], укр. *мічман* – військове звання: 1) курсантів старшого курсу військово-морського коледжу у Великобританії та військово-морської академії у США; 2) військовослужбовців МВС України, які добровільно прийшли на військову службу як спеціаліст (помічники офіцерів) [13, с. 460].

В українській мові виникають нові значення англоамериканізмів, пов'язані з називанням власних явищ, що стає причиною виникнення відмінності в їхньому тлумаченні.

Отже, виокремлення слів на позначення національних британських та американських реалій серед запозичень відбувається на основі того, що вони запозичуються без перенесення нових предметів та явищ, як і екзотизми. Відмінність полягає в тому, що вони мають не лише стилістичні можливості, але й отримують деривати в мові-реципієнті та характеризуються процесом семантичної асиміляції. Англоамериканські слова-реалії в більшості випадків відомі носіям української мови, що не характерне для власне екзотизмів.

Таким чином, реалія – це окрема категорія засобів вираження. Реалії – слова і словосполучення, що називають об'єкти, характерні для життя одного народу та невластиві для іншого, вони не мають відповідників в інших мовах.

Слова-реалії поділяються на географічні та етнографічні. Серед англоамериканізмів в українській мові зафіксовані етнографічні реалії, а саме:

1) назви людей:

- а) за професією (*аторней, баристер, бобі, полісмен, констебль, соліситор, шериф* тощо),
  - б) звертання до чоловіків та жінок (*міс, місіс, містрис, містер, сер* тощо),
  - в) назви титулів та представників політичних течій (укр. *леді, лорд, лорд-мер, вігі, торі* тощо);
- 2) назви грошових одиниць (укр. *ейре, пені, пенс, соверен, стерлінг, стон* тощо);
- 3) назви одиниць виміру (укр. *миля, пінта, хенд, фут, ярд* тощо) та інші.

Отже, серед англоамериканізмів виокремлюємо слова-реалії, що позначають національні та культурні особливості англословних країн, оскільки процес запозичення не завжди супроводжується появою нових предметів чи явищ у конкретному суспільстві. Такий поділ англоамериканських запозичень зумовлений сферою використання тих чи тих слів. Наявність в українській мові серед англоамериканізмів слів-реалій пов'язана з позамовними чинниками, особливо інформативною відкритістю українського суспільства на початку ХХІ століття.

Реалії являють собою слова і словосполучення, що називають предмети, явища, об'єкти, характерні для життя, побуту, культури, соціального та історичного розвитку одного народу і маловідомі іншому народу. Вони виражають національний колорит і не мають точних відповідників при перекладі. Реалії – це клас безеквівалентної лексики. Слова зазначеної групи можуть належати до декількох лексичних категорій. Більшість реалій застосовуються для вираження конотативних значень. Основним критерієм відмінності реалій від інших класів слів є їхня національна або часова маркованість.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова – М. : Советская энциклопедия, 1968. – 468 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – Львів : Довіра, 2007. – 208 с.
3. Богданов К. О. О крокодилах в России. Очерки из истории заимствований и экзотизмов / К. О. Богданов. – М. : Новое литературное обозрение, 2006. – С. 11–19.
4. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Индрик, 2005. – 1308 с.
5. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Наука, 1980. – 328 с.
6. Воронкова И. С. О понятиях “экзотизм” и “варваризм” / И. С. Воронкова // Вестник Воронежского государственного университета. – Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – № 2. – С. 125–128.
7. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / Т. Ф. Ефремова. – М.: Русский язык, 2000. – 687 с.
8. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1968. – 243 с.
9. Крысин Л. П. Толковый словарь иноязычных слов / Л. П. Крысин. – М. : Изд-во Эксмо, 2007. – 944 с.
10. Маринова Е. В. Экзотическая лексика как лингвистический феномен / Е. В. Маринова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – Н. Новгород : Изд. ННГУ, 2003. – С. 138–142.
11. Муравьев В. Л. Лексические лакуны (на материале лексики французского и русского языков) / В. Л. Муравьев. – Владимир, 1975. – 218 с.
12. Розенталь Д. Э. Словарь лингвистических терминов / [сост. Ф. А. Агеенко, М. В. Зарва ; под ред. Д. Э. Розенталь]. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.
13. Сучасний словник іншомовних слів / [Укладав О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
14. Тимина С. А. Семантическая характеристика экзотической лексики (на материале современной англоязычной прессы) / С. А. Тимина // Вестник ВятГГУ. – Серия : Филология. – 2008. – № 1(2). – С. 8–11.
15. Толковый словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия : более 7000 слов и устойчивых сочетаний / [ИЛИ РАН ; под ред. Г. Н. Складчиковой]. – М. : Астрель : АСТ : Транзиткнига, 2005. – 894 с.
16. Томахин Г. Д. Лексика с культурным компонентом значения / Г. Д. Томахин // Иностранные языки в школе. – № 1. – 1980. – С. 25–28.
17. Українська мова : Енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Укр. Енциклопедія, 2004. – 824 с.
18. Филатов В. Д. Локальные маркированные фразеологизмы / В. Д. Филатов // МГПИИЯ : сб. науч. трудов. – М., 1981. – Вып. 171. – С. 93–105.
19. Черемисина Т. И. Функциональный аспект неассимилированных заимствований / Т. И. Черемисина // МГПИИЯ : сб. науч. трудов. – М., 1981. – Вып. 171. – С. 76–84.
20. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners/ Oxford OX4 PP. A&C Black Publishers Ltd 2005.
21. Rheingold H. They have a word for it / H. Rheingold. – Los Angeles, 1988. – P. 4–9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лелека Тетяна Олександрівна – викладач кафедри перекладу та загального мовознавства КДПУ імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціолінгвістика та мовні контакти.

КОЛОРАТИВИ ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Валентина ЛЕСНОВА (Луганськ)

У статті проаналізовано лексику на позначення кольору, що виконує оцінну функцію в художньому тексті; досліджено семантику, структуру, функціональну активність та особливості контекстуального вживання колоративів.

Ключові слова: колоратив, оцінка, семантика, контекст.

The article deals with the analysis of the vocabulary that means color and that performs an evaluative function in the fiction; the semantics, structure, functional activity and peculiarities of contextual use of coloratives have been analyzed.

Key words: colorative, evaluation, semantics, context.

У вітчизняному й зарубіжному мовознавстві лінгвістична категорія оцінки неодноразово була предметом вивчення в багатьох її аспектах. Це пов'язано з розвитком антропоцентризму як вирішальної ознаки сучасної лінгвістики. Дослідженню категорії оцінки та її мовленнєвої реалізації присвячено праці